

Učni list: PONOVI MO SREDNJEVEŠKO GLASBO

Za vse, ki ste manjkali prejšnji teden prilagam rešitve učnega lista. Preglej, popravi, prilepi v zvezek.

Srednji vek sledi **antičnemu** obdobju. Bistvene spremembe v kulturo je prineslo **krščanstvo**.

Pomembno vlogo v cerkvenem obredju je imela **vokalna** glasba, ki je omogočala vernikom potrebno zbranost.

Peli so na **koru** in zato so speve poimenovali **korali**. Zbirko **korálnih** spevov so po papežu poimenovali **Gregorjanski korali**. Za boljše petje so ustanavljali **pevske šole** koralnega petja. V začetku so bili korali zapisani s prvimi znaki za zapisovanje glasbe, imenovanimi **nevme**. Za lažje petje po notah je **Guido** iz Arezza ustvaril **solmizacijo**. Današnja vsebuje: **DO RE MI FA SO LA TI DO**. Zapiši jo v notno črtovje kot DO-lestvico in ne pozabi na violinski ključ.

Slovenci so koralne speve, zaradi vzklíkov, ki so jih slišali, imenovali kar **KIRIELEISON**.

To boste znali sami!

DO RE MI FA SO LA TI DO

Petje je bilo do 10. stoletja še vedno **enoglasno**, potem pa se je pojavilo **dvoglasje** vzporednih melodij in **prepletano** večglasje. V zadnjem obdobju srednjega veka se je večglasje obogatilo in nastala je **polifonija**, večglasje **smostojnih in enakovrednih melodij**.

Skladatelji so v srednjem veku pisali:

♦ **cerkveno glasbo**, ki pripoveduje **zgodbe iz svetega pisma**.

Cerkvene skladbe so: **koral**, **maša** in **motet**.

Zapise umetne cerkvene glasbe srednjega veka hranijo **samostani**.

♦ **posvetno glasbo**, ki pripoveduje **zgodbe iz življenja ljudi**.

Kanon je posvetna oblika. Razloži kako ga izvajamo. **Kanon petje iste pesmi v skupinah, ki vstopajo s časovnim zamikom**

Posvetno glasbo so širili: **popotni muzikanti**.

Morali so znati: **Igrati vsaj devet glasbil, peti, ustvarjati glasbo in poezijo ter zabavati ljudi**.

Kdo so bili **TRUBADURJI** (truverji ...) **Trubaduri so ustvarjali poezijo in glasbo, peli in se spremljali na lutnjo. Opevali so ljubezen in junaštva**.

Prva zbirka posvetnih pesmi se imenuje **CARMINA BURANA**.

Katera srednjeveška glasbila so upodobljena na freskah v Sloveniji? Zapiši njihova imena in glasbene skupine, v katere sodijo (znanstveno in praktično).

FIDEL in REBEK (GODALA, KORDOFONI), PORTATIV – prenosne orgle (GLASBILA S TIPKAMI, AEROFONI).

Kje so shranjena stara glasbila, ki so jih našli na naših tleh?

V GLASBENI ZBIRKI PTUJSKEGA GRADU.

Katera slovenska glasbenika (pevka, inštrumentalist) se ukvarjata s srednjeveško glasbo. Napiši kdo sta in kaj počneta. **Ljuba Jenče je zbirateljica in pevka ljudskih pesmi, Janez**

Jocif izdelovalec starih glasbil in inštrumentalist

Napiši naslov najstarejše zapisane slovenske ljudske pripovedne pesmi. **Pegam in Lambergar**

Poslušaj izvedbo Pegama, v priredbi Tomaža Pengova: <https://www.youtube.com/watch?v=l-Ing6iQPSM> in vadi original!

Novo glasbeno obdobje: RANESANSA (14. – 16. stoletje)

Preberi si poglavje v učbeniku Glasba danes in nekoč 7, od strani 34 do 43. Nato preberi tekst, ki sledi, **poglej video** odlomke, **poslušaj** glasbene primere in **reši** križanko.

Nobeno zgodovinsko ali umetnostno obdobje se ne začne čez noč. Tako je tudi srednji vek potreboval več desetletij, da se je pretil v novi vek, ki se začne z renesanso. Obdobje dobesedno pomeni »ponovno rojstvo«, nanaša pa se na preporod antike. Na renesanso so vplivali humanizem - osredotočanje na človeka, stremljenje k naravnemu in preprostu. To se kaže tudi v glasbi. V nasprotju s srednjeveško glasbo, ki so jo sodobniki cenili zaradi njene uporabnosti pri razvedrilu in verskih obredih, je renesančni človek začel obravnavati glasbo kot samostojno estetsko umetnino. S tem se je osredotočanje na zunanje glasbene vrednote obrnilo h glasbi lastnim, notranjim vrednotam. Renesančni človek je glasbo pojmoval in ustvarjal s prebujenim čutom za naravno lepoto spevnosti in sozvočij. Glasba čustev ni le obujala, temveč jih je tudi izražala.

To je bil čas trgovanj, potovanj, sprememb in pomembnih znanstvenih odkritij. Med pomembne ljudi tega časa štejemo **Johannesa Gutenberga**, ki je leta 1455 iznašel tiskanje. Kmalu po iznajdbi tiska je bilo mogoče z njim širiti tudi glasbene zapise, kar je vzpodbujalo ustvarjalce in zanimanje za nova glasbena dela.

Ogled videa Firbcologov tiskarski stroj: <https://www.youtube.com/watch?v=3JbEeLPJkyQ>

Umetniki so odkrivali nove načine izražanja. Pri ustvarjanju so iskali oporo in navdih v antični tradiciji in idealih, ki so jih povezali z novimi izraznimi možnostmi. V poudaranju človeka in narave, je bila v ospredju posvetna pesem z ljudsko občuteno melodijo, prepletena s homofonijo in polifonijo.

POLIFONIJA = večglasje enakovrednih, samostojnih in prepletajočih melodij.

HOMOFONIJA = večglasje z glavno melodijo, ki jo ostali glasovi dopolnjujejo.

Skladatelji so pisali razen **maše** (dela, ki vsebuje speve mašnega bogoslužja) še dve skladbi:

- **motet** (cerkvena pesem v latinskem jeziku),
- **madrigal** (posvetna, pastirska pesem v domačem jeziku).

Najbolj znan renesančni **posvetni** skladatelj je bil Nizozemec **Orlando di Lasso**. Ker je imel nenavadno lep glas, so ga že kot dečka ugrabili, da bi prepeval po evropskih dvornih kapelah. Starši so ga morali kar dvakrat iskati, ob tretji ugrabitvi pa so pristali, da ostane na dvoru sicilijanskega kralja, kjer se je izšolal. Veliko je potoval in pisal (poišči še več podatkov o njegovem življenju na spletu).

Primer poslušanja: <https://www.youtube.com/watch?v=-foB75466zY>

Kdo so izvajalci? Kaj pomeni naslov ECO (bereš Eho)? Če ne gre, si pomagaj s sodobnejšo izvedbo:

<https://www.youtube.com/watch?v=oGOizuYm2F0>

Najbolj znan cerkveni skladatelj v času renesanse je deloval v vatikanski cerkvi pri papežu v Rimu. To je bil **Giovanni Pierluigi da Palestrina**, imenovan po svojem rojstnem mestu Palestrina.

Primer poslušanja:

<https://www.youtube.com/watch?v=BXQuOQccCWA>

Je skladba cerkvena ali posvetna? V katerem jeziku? Kdo so izvajalci. Izvedba je A CAPPELLA. Kaj to pomeni?

Primož Trubar je leta **1550** izdal prvi slovenski knjigi **Katekizem** in **Abecednik**, sedemnajst let pozneje pa še prvo slovensko pesmarico **Eni Psalmi**. Že v svojem prvem delu **Katekizem** je dodal pesmi z notnimi zapisi. V tem času se je začela glasbena vzgoja v šoli, zato je o petju zapisal: »*Moji lubi Krajnci inu Sloveni, pujte lete pejsni iz serca, premislite, kaj vsaka beseda, nekar ta viža ali štima v sebi drži*«. Staršem je priporočal, da naj svojim otrokom čim večkrat pojejo in v ta namen svetoval tudi pesmi.

Primer ogleda:

Poglej si **video** Infodroma o Trubarju: <https://www.youtube.com/watch?v=OsQHzCT2iKQ>

<https://www.youtube.com/watch?v=lhb8XR0BnIQ&list=TLPQMTYwMzlwMjBaRofXrf39ig&index=2>

Rep o Trubarju: <https://www.youtube.com/watch?v=95kakqSb-Zo>

Med največje renesančne skladatelje sodi tudi slovenski skladatelj – **Jakob Petelin**, ki je po takratni navadi latiniziral svoje ime v IACOBUS GALLUS CARNIOLUS. **Jakob Petelin Gallus** je bil povsem

predan umetnosti. Vse svoje skladbe je napisal v latinskem jeziku (tudi madrigale). Najbolj znano cerkveno delo je motet **Ecce Quomodo Moritur Iustus** (Glejte kako umira pravični),

Primer poslušanja: <https://www.youtube.com/watch?v=mFBk1MGhYjE>

Kdo izvaja motet?

posvetno pa madrigal **Musica noster Amor** (Glasba naša ljubezen).

Primer poslušanja: <https://www.youtube.com/watch?v=5R-uwwRHhJo>

Kdo izvaja madrigal?

Gallus je zapustil 3 pomembne zbirke skladb:

- **Opus musicum** v kateri je 374 motetov,
- **Harmoniae morales** v kateri je nad 100 madrigalov in
- **Moralia**, kjer so zbrani njegovi madrigali.

Gallusova dela uvrščajo v sam vrh evropske glasbene ustvarjalnosti in Gallusova dela še danes redno izvajajo domači in tuji pevski zbori. Za vestno in večletno prepevanje v zboru in za druge glasbene dosežke, glasbeniki prejmejo **Galussovo značko in priznanje** (razišči, če jo ima kdo v vaši družini). Po Gallusu se imenuje tudi naša največja koncertna dvorana – Gallusova dvorana, ki je v Cankarjevem domu v Ljubljani (ugotovi koliko sedežev ima).

Primer poslušanja: priredba gallusovega moteta z zborom Perpetuum jazzile

https://www.youtube.com/watch?v=PkuCnWk_tkY

V začetku renesančnega obdobja so se v umetnostni glasbi previdno začela pojavljati tudi glasbila in se polagoma emancipirala. Začetki instrumentalne glasbe kot samostojne zvrsti so vključevali plesne in priložnostne skladbe, ob prehodu v barok pa je v Benetkah nastal prvi orkester. Med inštrumenti tistega časa sodijo **lutnja, harfa, fidel, rebek, dude, portativ, boben** in **piščal**. Pri ljubljene so bile še **blok flavta različnih velikosti** ter med tolkali **tamburin** in **les**. Za zapis melodije, so skladatelji uporabljali **tabulature**. Skladatelji so začeli ustvarjati inštrumentalne glasbene oblike: **toccato** (skladba za glasbila s tipkami – orgle), **sonate** (plesne, komorne sonate) ter številne **plese** skupinske plesne, pri katerih so se pari menjavali (pavana, saltarello). <https://www.youtube.com/watch?v=BXZrT4fMgFk>, <https://www.youtube.com/watch?v=PWMYb1UtlzE>

Mnogo oblik notne pisave, ki so bile v uporabi v srednjem veku, se je postopno zliilo v enotno notacijo, predhodnico današnje. To je bila menzuralna notacija, ki je definirala dolžino in višino not. Na poti k standardizaciji zapisa je po letu 1501 pripomogel tudi glasbeni tisk. Oglej si primer renesančnega notnega rokopisa.

ek sal de heer my godt gebenedi
en synen nae be syen syne & bely
en met psalme tot alder stot tot alder stot tot al
der stont Wat hy my begeert verhoort tot allen ty
den En va allen ty en ik
Maect hy my siel ghesant my siel gesot maec

Kljub osamosvajanju glasbil je bila renesansa najbolj zaznamovana z vokalnimi deli, ki so stilno in oblikovno doživeli velik napredek in tudi svoj vrhunec. Renesansa je bila zlata doba zborovskega petja in postopno se je začel razvijati koncept dur-mol tonalitete (lestvice).

Sestavi križanko s podatki, ki jih najdeš v obdobju renesanse.

G
L
A
S
B
A

V

O
B
D
O
B
J
U

R
E
N
E
S
A
N
S
E